

Beste leerling

Het Letterenhuis beheert het grootste literaire archief van Vlaanderen. Dat archief bevat onder andere brieven, manuscripten, typoscripten, borstbeelden, portretten, foto's, audio en video en nog veel meer dat te maken heeft met het Vlaamse literaire leven.

In ons museum tonen we twee eeuwen Vlaamse literatuur in een permanente tentoonstelling. Met deze brochure willen we je op weg zetten naar het museumbezoek. Na het lezen van de teksten en het bekijken van de foto's, schilderijen, voorwerpen en boeken krijg je een scherper beeld van de verschillende literaire periodes en toonaangevende figuren. Zo zal je hetgeen hier tentoongesteld wordt beter kunnen plaatsen binnen de context van tijd en omgeving.

De brochure bevat A-opdrachten, die je vooraf in de les uitvoert, en B-opdrachten, die tijdens het museumbezoek beantwoord kunnen worden.

We wensen je veel plezier met de opdrachten en vooral een aangenaam bezoek aan ons museum!

***Uw tael draagt
van uw' aert de
onloochenbaerste
blyken.***

A Opdrachten

Aen de Belgen.

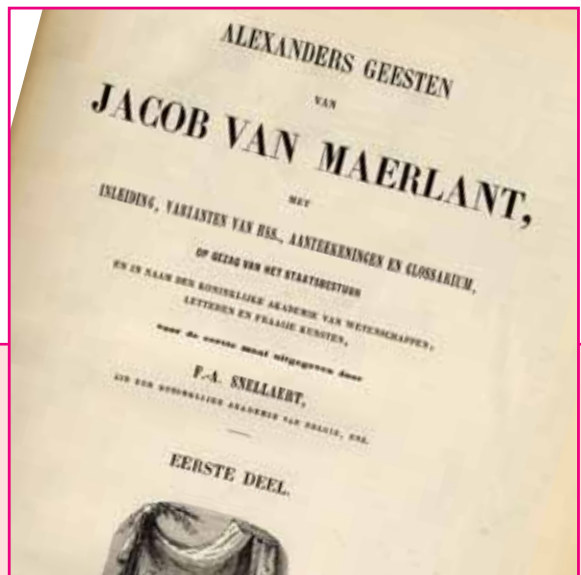
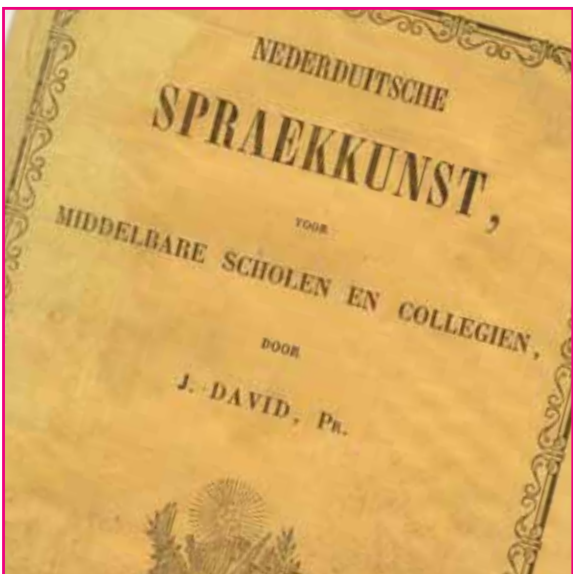
Ik ook ik ben een Belg en mag tot Belgen spreken.
'K mag d'eer van't Vaderland op't geén haer vreémd is vreéken,
Myn Citer stemmen op een vaderlandschen toon,
En wapens zoeken voór een onverdienden hoón,
Ik zing de vrye tael die d'oude Belgen spraken.
Wie zou myn iver voór die dierbre kunnen lacken ?
Ik zoóg ze uyt moeders borst, 'k lasze op myns broeders graf,
Myn Vader sprak ze toen hy my zyn zegen gaf.

Fragment uit: Jan Frans Willems,
Aen de Belgen, 1818.

- 1 De Nederlandse taal staat centraal in dit fragment.
Welke beelden of metaforen gebruikt Jan Frans Willems daarvoor?
- 2 De eerste versregel verwijst naar de Belgische situatie van die tijd.
 - a) Waarom ligt de nadruk zo sterk op "Ik ook"?
 - b) Hoe is de toestand nu? Ken je vergelijkbare situaties?
- 3 Bekijk de afbeeldingen op de volgende pagina.
 - a) Welk werk spreekt je aan? Waarom?
 - b) Wat hebben deze covers met elkaar gemeen?
- 4 Bovenaan deze pagina staat een citaat afkomstig uit hetzelfde gedicht
 - a) Hoe zou je dat kunnen 'vertalen'?
 - b) Ga je akkoord met deze uitspraak? Waarom (niet)?

B Opdrachten

- 1 Welke term wordt in het museum gebruikt om deze groep 'taalminnaren' aan te duiden?
Waarom denk je dat die term zo geschikt werd gevonden?
- 2 Ga op zoek naar een ander heel bekend werk dat werd uitgegeven door Jan Frans Willems.
Van waar ken je het?

*Moge myn boek den
lettervrienden behagen,
en nog eenige verdwaelden
tot onze schoone moedertael
terugbrengen!*

A Opdrachten

- 5 Bekijk de afbeeldingen van werken van Hendrik Conscience.
- Wat hebben ze met elkaar gemeen?
 - Kan je de thematiek verbinden met die van 'de taalminnaren'?
- 6 Bovenaan deze pagina staat een citaat uit *De Leeuw van Vlaenderen*, de bekendste roman van Conscience. Is dit citaat vergelijkbaar met dat van de taalminnaren op de vorige bladzijde? Waarom (niet)?

B Opdrachten

- 3 Bekijk een aantal manuscripten van Conscience. Zijn er veel correcties aangebracht? Waarom zou men dergelijke handschriften bewaren en bestuderen?
- 4 In de 19de eeuw had Conscience's werk een grote internationale uitstraling. Vind je hiervan sporen terug?

Zal de angst niet ieder borst verpletteren, Terwyl de werktuigraedren kletteren, Gelyk de donder in den nacht?

A Opdrachten

A

B

C

D

E

7 Deze afbeeldingen zijn afkomstig uit de volgende 19de-eeuwse boeken:

1. Vaderlandsche poëzy (Prudens van Duyse)
2. De Kanker der Steden (Ecrevisse)
3. De arme schoolmeester (A. Snieders)
4. De gasthuisnon (A. Snieders)
5. Eigenaerdige Verhalen (Th. van Ryswyck)

a) Welke afbeelding hoort bij welk boek?

b) Welke gevoelens wekken deze illustraties bij je op?

c) Tref je dergelijke illustraties nog aan in boeken van nu? Of op andere plaatsen?

Jan van Beers

Voort! – en woest-snuivend proest en spuit
De draak een dubbele golp van dampen
Voor zich, en slaat zijn zware klampen
Traag-kuchend van weerskanten uit.
Voort! – en het horten en het stampen
Wordt kort en korter; voort! – en luid
Gilt over bergen, over dalen,
Die 't siddrend wijd en zijd herhalen,
Nu 's monsters wild triomfgefluit.

In: *Gevoel en Leven*, 1869.

Prudens van Duyse

't Verschiet vergrauwt, in rook bedolven:
Een duistere wolkenöceaen
Stuwt zyne opeengetaste golven,
Als zwarte lammers: geen orkaen;
Geen wind bruist op, met bolle kaken.
Slechts hoort m'een dof gedommel naken.
De rookvloed wast; 't gerucht verzwaert,
Met razend, diepontzettend rollen;
Een koopren draek schynt voort te hollen,
En 'k groet het wondre Stoomgevaert.

In: *Nederduitsch Letterkundig Jaerboekje voor 1842*.

- 8 a) Welke gemeenschappelijke thema's kan je terugvinden in beide fragmenten?
- b) Wat valt je op aan het ritme in de teksten?
- c) Vind je deze gedichten eerder optimistisch of pessimistisch? Waaruit blijkt dat volgens jou?

B Opdrachten

- 5 Bekijk het schilderij "Satanswagen" van Gustaaf Wappers. Ook deze kunstenaar verzinnebeeldde de trein. Zijn er gelijkenissen en/of verschilpunten met de poëziefragmenten? Welke?
- 6 Zoek het schilderij waarop Jan van Beers staat afgebeeld. Het schilderij is typisch voor de romantische periode. Waarom?

Die ochtend heb ik de man gezien, die de Dood in 't aangezicht aanschouwde...

A Opdrachten

9

Op dit schilderij van Isidoor Opsomer staat Cyriel Buysse afgebeeld. Ook dit werk is typisch voor zijn stijlperiode: het naturalisme. Waarom?

‘Kom alhier, Sakerdzju,’ riep zij eensklaps tot den kleine.

Julken, als versteend, bleef zitten. De anderen, gapend, keken. En in het nog verstilde keukentje hoorde men niets meer dan het luider geworden tiktak der horloge en het slokken van Cloet's lippen in den houten lepel.

‘Wilt ge verdome komen!’ herhaalde zij huilend en half rechtstaande.

Eene beweging op zijn stoeltje, 't gerucht van kleine klompjes op den vloer en 't kwam, het stond vóór haar.

‘Neen, Goddome!’

En zonder reden, ditmaal, zonder zelfs geveinsde reden, sloeg zij hem hare hand vol in 't aangezichtje.

Het begon niet onmiddellijk te schreien; het viel, half achterover, zijdelings tegen de tafel en bekeek, verdedigingshalve de handjes uitstekend, met eene uitdrukking van onuitsprekelijken schrik, zijne moeder. Het scheen bijna niet te begrijpen wat er met hem gebeurde en eerst op een nieuw dreigend gebaar zijner moeder vluchtte het vervaarlijk huilend weg en ging zich, bevend en snikkend, in den versten hoek van 't keukentje verschuilen. De andere kinderen, stom van angst, zagen steeds roerloos en met wijd open gespalkte oogen toe, terwijl Cloet, gebogen in den hoek, met nog vergrootte onverschilligheid zijnen afzonderlijken papkom ledigde.

Fragment uit: Cyriel Buysse:
'De Biezenstekker.'
Verschenen in: *De Nieuwe Gids*,
5, 2, p. 186-212, 1890.

Waarde vriend

Uwe goede waardeering over mijn "Biezenstekker" deed mij het grootste genoegen. Ik zend er U een afdruk van. Afschuwelijk is mijne bijdrage stellig; maar schoon, dat is wat anders. Bijna heel de letterkundige struik onzer familie heeft de verschijning mijner novelle met een algemeenen "tollé" begroet. Niet zonder eenig talent geschreven, niet banaal, o neen, maar afschuwelijk! Afgrijselijk! Ik geloof inderdaad dat ik een weinig te ver ben gegaan; en nochtans – dergelijke geschiedenissen en nog veel akeliger heb ik weten gebeuren. Ge vraagt mij wanneer ik eens een Oost-Vlaanderschen naturalistischen roman schrijf? Ik ben er aan bezig, ik heb mij voorgesteld een heel gedeelte van ons Vlaamsche volk dat tot dus toe nagenoeg onbekend bleef, in mijne werken te doen optreden.

Fragment uit een brief van
Cyriel Buysse aan
Emmanuel De Bom,
28 juni 1890. Collectie
AMVC-Letterenhuis.

- 10 Waarom vindt Buysse dat hij te ver is gegaan? Vind je dat zelf ook? Komen dergelijke thema's nog aan bod in de literatuur van vandaag?
- 11 Wat zou Buysse hebben bedoeld met 'het gedeelte van ons Vlaamsche volk dat nog onbekend bleef'?
- 12 Lees onderstaand krantenartikel in het licht van de uitspraak van Buysse dat hij 'te ver zou gegaan zijn'.

Een man van 32 en zijn 22-jarige vrouw zitten sinds woensdag in de gevangenis op verdenking van kindermoord. Hun baby werd tien dagen geleden in het Universitair Ziekenhuis binnengebracht. Volgens de ouders was hij overleden aan wiegendood. Een lijkschouwing bracht aan het licht dat het kind was gestorven aan een hersenletsel, omdat hij hevig was dooreengeschud.

Het koppel gaf toe dat zij hevig hadden geschud met het kindje. Zij beseften niet dat zoiets dodelijk kon zijn. "Wie

juist wat heeft gedaan weten we nog niet", zei parketwoordvoerder Frank Vennekens gisteren. Het koppel stond bij de hulpdienst Kind en Gezin bekend als een risicokoppel voor kinderverwaarlozing.

"De ouders kwamen met hun kinderen wel naar de raadpleging voor de verplichte vaccinaties. Onze medewerkers gingen ook bij hun thuis een kijkje nemen, maar mochten daar niet binnen. Dat hebben wij gemeld aan de Mechelse jeugdrechter."

Naar: Het Nieuwsblad.

B Opdrachten

- 7 In zijn brief heeft Cyriel Buysse het over 'de letterkundige struik van zijn familie'. Zoek een auteur die familie is van Buysse.
- 8 Cyriel Buysse liet een wel heel bijzondere woning bouwen om zich te kunnen afzonderen tijdens het schrijven. Je kan een foto van die woning bekijken. Hoe zou je het huis beschrijven?

Nog nooit een blom zoo schoon, van u gezocht, geplukt, gelezen

Daarom zijt ge "eenvoudig" g'heeten,
van die duive en mensche en al
schiep dat was of wezen zal,
zachte duiven, argeloose
duiven, gij, die onze booze,
nietige grootmoedigheid
leert en wijst ootmoedigheid;
duiven, beeld van reine zeden,
beeld van Gods aanbiddlijkheden,
beeld, dat, neffens 't zuivere Lam,
dat de zonde van ons nam,
moogt den grooten Geest bedieden

A Opdrachten

- 13 De schilder inspireerde zich op het gedicht 'Pachthofschilderinge' uit Guido Gezelles bundel *Vlaemse dichtoefeningen* (1858). Gezelle gebruikt de duif als symbool. Welke eigenschappen krijgt ze toegedicht?
- 14 Onderstaande tekst staat vooraan in dezelfde dichtbundel van Gezelle.

't Is altyd met vreugde dat Wy de heeren Professors Onzer Kollegien hunne schriften zien in het licht geven. Wy verleenen dus volgeeren Onze Goedkeuring aen de **Vlaemse Dichtoefeningen**, van den Eerweerden Heer **GUIDO GEZELLE**, Pbr., Professor van Poësis in 't Klein Seminarie, te Rousselaere; Dit werk, dat den Schryver moet tot eere strekken, zal ook, verhoppen Wy, van laugs om beter bewyzen dat Godsdienst en Deugd de schoonste stoffen leveren voor Letter- en Dichtoefening; het zal Onze jonge Leerlingen meer en meer aenuoedigen om hunne Taal te beoefenen en in waarde te houden.

Gegeven te Brugge, op Sint-Laureins dag, A. D. 1858.

† J. B. BISSCHOP VAN BRUGGE.

- a) Wat is de bedoeling van deze tekst?
- b) Bestaan zulke goedkeuringen vandaag nog? Of kan alles zonder meer gepubliceerd worden? Bestaat censuur nog? Discussieer erover met je klasgenoten.

B Opdrachten

- 9 In een van de schuifjes vind je een opstel van Hugo Verriest, verbeterd door zijn leraar Guido Gezelle. Wat valt je op? Verbeteret jouw leerkracht je taken ook op deze manier? Wat zijn de verschilpunten en gelijkenissen?
- 10 Gezelle bestudeerde graag onze en andere talen. Toon dat aan met wat je vindt in een van de schuifjes.

***Ik heb altijd, en doe het nog,
atmosferisch gevoeld:
ik bedoel dat vooral stemmingen,
meer dan daden of feiten,
in mijn binnenst blijven naleven***

A Opdrachten

- 15 Wat zijn volgens jou de belangrijkste thema's in dit gedicht? Zijn er overeenkomsten en/of verschillen met de poëzie van Gezelle? Welke?

Door het Zomeren

Woud, macht van vuur, o majesteit van vuur, o lang en stæg branden bij staf-vlammen van heel wijd gestraal der zon : vloeiend gloei-koper en om-hakkend staal ; — woud, in 't steeds nauwer zijn van 't zomeren gevangen ;

woud, krachtloos woedend in uw hel van heete smart : het traag-fatale zijn van uw oneindig branden, ik kom tot u met al de knel-kracht van mijn handen en al het hatend leed dat om-wroet in mijn hart,*

en met mijn armen, sterk-gewrocht aan reuzen-daden, en met het vloekend woord van mijn vloek-wrangen mond, en met mijn brein, door straal aan straal van zon gewond, en met mijn schoudren, zwaar met mouterij beladen :

Ik kom, — ik die als gij den zomer heb gevoeld in een dorst-warmen kus naar mijn ziel op-fonteinen, streelend en worgend in een vloed van passie-pijnen, die gansch mijn lichaam tot een opstand heeft door-woeld ;

Ik, will'ge banneling der maffe, ontzielde steden, gestaald in 't hijgend werk van 't zomeren, overmand door 't knarsend steigren van den om-kloppenden brand, — ik kom tot u, o woud : mijn blakend huis, getreden.

Ik kom getreden tot uw klam-naakte eindloosheid, zich machtloos boomend in een zucht van hijgend willen, om uwe heete woede en uwen haat te stillen, gij, die het vlammend beeld van mijne woede zijt.

van Juffrouw Valerie Toussaint

Het fluitenierken

Het fluitenierken waggelt langs bin groen
En zet sich op een appelschille neera.
Zijn vlerken glimmen, in den morgenstond
En zijne adreus waaien ommantwera.

En vlieg die dwaanrens stille gab,
Vlieg iltungs op, en een beleubd mierten
Verbergt zijn koppen in een okerblad,
En loert mi-roebert naar het fluitenierken

Meer 't fluitenierken loep in 't herfelwera
Zijn quellen lijf, en kriipt bedruet naa voren.
De big woede breed en kieldet meer en meer —
En de eenwijze zon slaad quide wt te gloera.

Reimsant '02

Karel van de Weestijne

- 16 Dit gedicht is de eerste bijdrage van Karel van de Weestijne aan het tijdschrift *Van Nu en Straks*. De dichter staat bekend als een symbolist. Kan je dat opmaken uit het gedicht?

Stil, stil is de hoge kamer. Tegen de neergelaten venstergordijnen blauwt de vroege Meimorgen en verwisselt zijn violette klaarte met het ongelijke kaarsen-licht. Twaalf groote kaarsen branden aan het hoofdeinde van het zwarte praalbed, waar, in de opene zwaar-eiken kist, wit uitrust de doode mevrouw Chanteraine. Aan de wanden hangen, breed-neervouwend, met zilver betikkeld en berand, de rouwfloersen zwaar en roerloos. In gele beweeglijke schemering reikt hoog en somber de stille kamer. Hier houdt de tijd op zijn tastbaren gang en geen werkzame vinger kruipt over een geheimzinnig horlogegezicht. Het is alsof deze kamer buiten de vergankelijke wereld stond. Hier gebeurt de eeuwigheid. Rond de sponde en tot tegen de kist kleuren de bloemen in tuilen door mekaar of gevlochten kroonsgewijs. 't Is een levende hoop van geurende bloemen. De geur walmt in de kamer, flauw, met iets vunzigs erom, iets ongemeens. De sponde is donker en veelvervig.

Fragment uit: Herman Teirlinck:
Het ivoren aapje, 1909.

- 17 Vergelijk de stijl van dit prozafragment met het gedicht van Van de Woestijne. Wat valt je op?

B Opdrachten

- 11 In een van de kastjes ligt de roman *De doolaer en de weidsche stad*. Vergelijk met de andere boeken in de vitrine. Hoe zou je dit soort literatuur noemen?
- 12 Tijdens je tocht word je vergezeld door een tijdlijn. Bekijk de periode van *Van Nu en Straks*. Noem één werk uit de wereldliteratuur en één belangrijke gebeurtenis uit deze periode.

*De ziel is
aan flarden
gescheurd
En heeft
haar eenheid
verbeurd.*

A Opdrachten

18 Wat was volgens jou de bedoeling van deze affiches? Worden gelijkaardige boodschappen nu nog op deze manier verspreid?

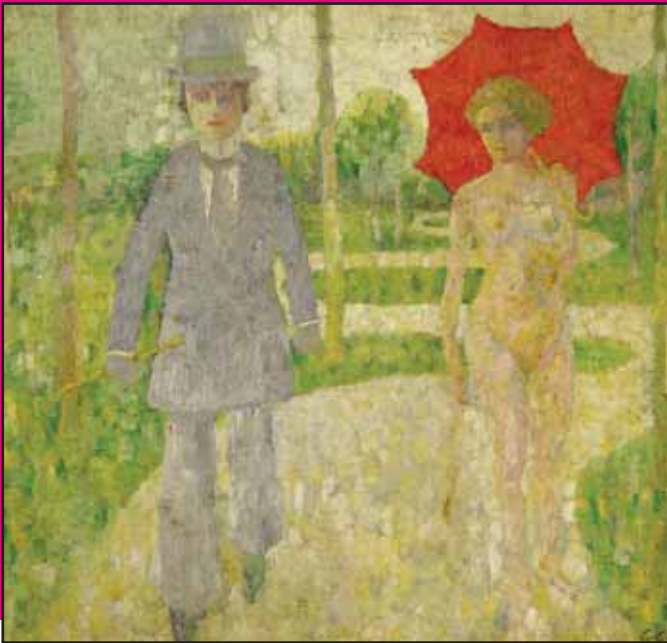
Het uitzicht van de westerwereld

Het Westersch beschavingsaspect kan ons slechts den aanblik bieden van getooide ruïnen. Over de toppen heen, waar de aardscheheid in hemelsche wazen verschemert, is de mensch, het hedendaagsche geestestypus aangetreden naar een vlak tafelland, waar zijn zoekers staf zich verwart in de giftgewassen van het intellektualisme. er is in den ontwikkelingsgang der kultuur een doodpunt. Gaan wij op dit doodpunt verwijlen met een blik ruggewaarts? En ons verdiepen in de oorzaken, die ons voerden naar deze heillooze pleisterplaats, ons voeden met het heimwee naar de vergane dingen, die ginds in laten luister neerstorten? Of is het onze opgaaf, als wachters in den Tijd, de aanleggers te zijn van voedingsbodems, waaruit nieuwe opbloei straks gaat opwingeren?

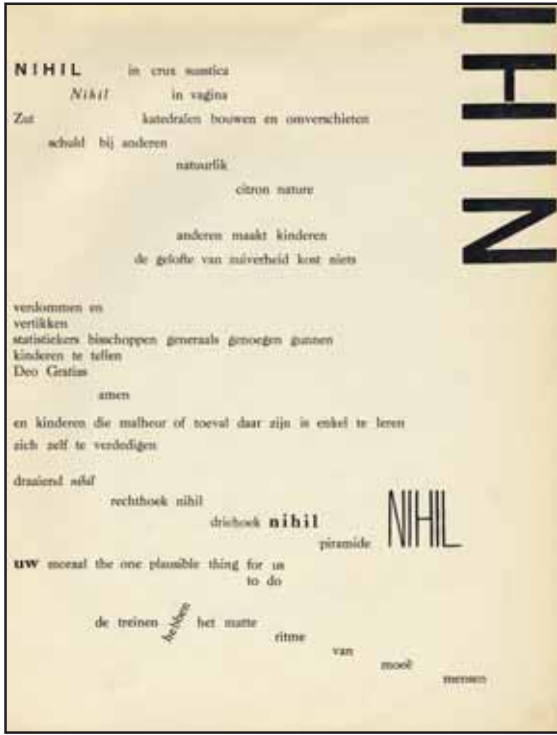
In: Victor J. Brunclair, *Het heilig handvest*, 1937.

19 Welke visie over de westerse beschaving verkondigt de auteur?

20 Kan je die verklaren aan de hand van gebeurtenissen uit die tijd?

21 Ook Van Ostaijen zorgt voor een drastische stijlbreuk met zijn voorgangers. Welke veranderingen vallen je op?

22 In de afbeelding bovenaan wordt Van Ostaijen afgebeeld met een vrouw. Wie zou dat kunnen zijn?

B Opdrachten

13 Een aantal schrijvers moesten in W.O. I naar het front. Je kan foto's van hen vinden in soldatenuiform. Noem er twee.

De oude gewaden zijn afgelegd. De frisse vaandels staan strak in de morgen.

A Opdrachten

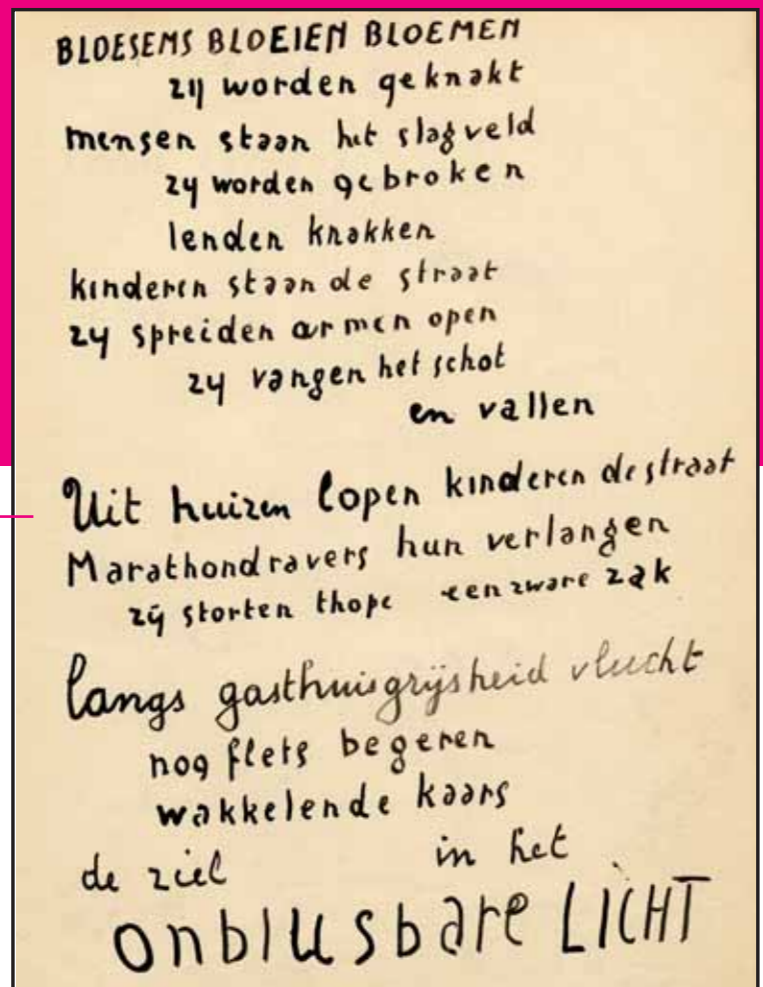
In: Paul van Ostaijen:
*De feesten van angst
en pijn*, 1928.

In de nasleep van W.O.I werd een Vlaamse student en activist, Herman van den Rieck, gedood. De Vlaamse beweging kende toen een hoogtepunt en begon hem te gebruiken als symbool voor de ontvoogdingsstrijd.

In mijn stille, witte cel
Is het bericht van uw dood
Als een parool
Dat scherpe lippen fluisteren in de nacht

Ik heb u nooit gezien
Ik heb u nooit gekend
Maar dit weet ik:
Dat zo wij elkaar hadden ontmoet,
Broeder, reeds na de eerste groet,
Onze handen werden ineengelegd
En een bond gesloten.

Fragment uit: Wies Moens, "Aan Herman van den Rieck". In: *De tocht*, 1920.

Herman, als eens de tanks van onze wil,
Vrij zullen boenen, de straten, de pleinen,
Van hen die den lach op je lip deden kwijnen
Tot den berustenden schijn van den martelaar,
Dan zullen we zingen uw lied, ons lied:
"Want de nieuwe aarde vraagt martelaarsbloed".

De vrouwen zullen je duurzame beeltenis zoenen;
En alles, alles is goed

Fragment uit:
Marnix Gijsen,
Het huis, 1925.

- 23 Wat kan je uit deze gedichten afleiden over de omstandigheden van de dood van van den Reeck?
- 24 Waarom kreeg deze moord zoveel respons in de literaire wereld volgens jou?
- 25 De tekst van Gijsen is griezelig verwant met een jargon dat we tegenwoordig dagdagelijks horen. Welke associaties maak jij?

B Opdrachten

- 14 Zoek in een schuif een aantal drukproeven van gedichten van Gaston Burssens. Wat valt je op als je ze met elkaar vergelijkt?

Een prins is hij die doen kan -en doet- 't geen hem lust!

A Opdrachten

De schuur met de dubbele poortluiken breed open, gelijk een tooneel waar, in de gapende diepte, door havelooze mannen, in haastig tempo, een spel wordt opgevoerd. Het gebouw staat er eenzaam op de verlatene vlakte; het tooneel zonder toeschouwers, en de spelers doende achter een sluier van watermist, die 't al omdoezeld houdt. De mannen vervullen elk zijne aangewezen rol, - handeling welke ineensluit als een geordend werktuig dat in 't ijle draait - een schouwspel dat in 't tijd- en ruimtelooze afspint. Van de torenhoogen stapel, bezijds, schept de man met den ruifel, altijd maar wortelen in den draagbak, die effen aan door twee anderen opgenomen, weggedragen, in den open trechter van het snijpeerd omgekanteld en ledig teruggebracht, bij den hoop neervalt om weer gevuld te worden. De vierde man draait de vrang waar het messenwiel de wortelen opvangt, die knarzelend dooreen wentelen en in stukken gesneden, langs de geul uitstroomen. Een forsige kerel schept de gemalen boonen met groote ruifelgrepen op, en gooit ze met machtigen zwaai in de diepte tegen den donkeren achterwand der schuur, waar de hoop gestadig aangroeit. Zonder toeven of verpoozen, ononderbroken, gehaast, vordert het werk in eenbaarlijk herhalen derzelfde beweging, het een door 't ander in gang gehouden, voortgestuwd, zonder zichtbaar doel of uitkomst, oneindig, streng en onmeedoogend gelijk de wanhopig gispende regen, 't lijfelijk blazen van den wind, de onafzienbare grauweheid der wolkenvracht die loodzwaar over de wereld weegt. Aan 't derve gelaat van den dag is de gang der uren niet te onderscheiden, - alle dagen der week zijn eender van uitzicht, vervuld met 't zelfde weerkerend werk.

Stijn Streuvels:
Leven en dood in den ast,
1926.

Een ellendige novemberavond, met een motregen die de dappersten van de straat veegt. En mijn stamkroeg ligt, helaas, te ver in 't Westen om op te tornen tegen dat kille gordijn. Voor het eerst sedert zeer lang, want de jaren vlieden, zal ik ditmaal naar huis gaan, waar mijn ontijdige intrede beschouwd zal worden als een stap op de weg die tot inkeer leidt. Alle begin is moeilijk en beter laat dan nooit, zal mijn vrouw zeggen. Maar eerst nog een krant voor vanavond bij 't vuur, want als ik niet lees werkt mijn zwijgen verkillend op mijn huisgenoten. Och, ik begrijp best dat niets zo drukkend is als de aanwezigheid van een die voor zich uit zit te staren alsof hij alleen was, die nooit een grap vertelt noch iemand op de schouder slaat om hem moed te geven in zijn kwade dagen, die nooit vraagt hoe gaat het, of ben je gelukkig. Hier heb ik mijn winkeltje, dat ik al jaren bezoek en waar ik de oude juffrouw voor de tienduizendste maal zal horen zeggen wat zij van het weder denkt. Motregen, preciseert zij. Ja, eigenlijk motregen. Want ik zou die stalagmiet, waarvan ik de langzame vorming van naderbij gevolgd heb, voor geen geld ter wereld durven tegenspreken. 'Kijk, drie rijstkakkers.' En met die hangende snijtand, die niet vallen wil, wijst zij naar de straat. Waarachtig, als ik buiten kom en mijn kraag opzet voor een drafje naar de tram toe, wordt mijn aanloop gehinderd door drie zwartjes die mij de weg versperren. Bemanning van een Indiëvaarder, zoals men ze hier meer ziet drentelen. Ogen als gazellen, lang, gitzwart haar, een katoenen pak dat mij huiveren doet en een zwart staatsiejasje als voor een feestelijke gelegenheid.

Willem Elsschot: *Het dwaallicht*, 1946.

26 Naar welk fragment gaat jouw voorkeur? Waarom?

27 Beide auteurs schreven in dezelfde periode, maar hun aanpak verschilt toch grondig. Welke verschillen in stijl en inhoud vallen je op?

28 De houding van de recensent is enigszins dubbel. Waarom?

3892 **Streuvels, Stijn** 83
DE TELEURGANG VAN DEN WATERHOEK. — Brugge, *Excelsior*, 1927.
(22 × 17) 298 blz. 35 fr.; geb. 45 fr.
II — Deze roman volbrengt een belofte van vóór meer dan twintig jaar: in de studie van A. De Ridder over Streuvels staat De Teleurgang al opgenomen onder de werken die « kortelings zullen verschijnen ». Zoo is dit verhaal gerijpt tot een sterk en machtig werk, van het beste dat Streuvels ooit heeft geschreven. Het speelt in een achterlijk gehucht ergens in een bocht van de Schelde, bij mensen die daar heer en meester spelen en geen ander gezag erkennen dan dat van hun deken en geen andere wet dan de eeuwenoude overlevering. In den zomer is 't er doodstil, omdat al de manskerels vertrokken zijn; in den winter is 't er alle dagen kermis. Nu dreigt het gevaar: daar zou een brug over de Schelde komen en de nieuwe steenweg dwars door het gehucht loopen. Dát moet uit alle macht verhindert... Maar ondanks doodslag en tegenwerking komt de brug er toch. De Waterhoek zal echter zijn weerwraak nemen op den ingenieur die door een sletse van het gehucht verleid wordt en met haar een ongelukkig huwelijk aangaat. — Wat een machtige uitbeelding van dat geweldige volk met zijn stoere, zwijgzame mannen, als Deken Broeke en Sieper! Welk een epische gang door heel het verhaal, al blijkt het hier en daar wat overladen met beschrijving of psychologische ontleding. — Spijtig is het dat we op zedelijk gebied eer streng voorbehoud moeten maken. Niet alleen worden die primitieve mensen ons uitgebeeld buiten allen invloed van den godsdienst, (Lauder en zijn twee maten bedrijven koelbloedig een moord en tonen daarover geen zier berouw) maar in heel de beschrijving van Mira en van het ontwaken van het liefdeleven in Maurice, komen er bladzijden voor die voor de lezers van onze bibliotheken gevaarlijk zijn. Daarom blijve dit werk weg uit katholieke boekerijen: 't is anders spijtig om 't vele schoone dat zoo te leur gaat. Dr A. BOON, PR.

B Opdrachten

15 Stijn Streuvels paste zijn *Teleurgang van de Waterhoek* aan, en haalde er aanstootgevende passages uit voor een herdruk. In een van de kastjes kan je geschrapte passages terugvinden. Waarover gingen die deeltjes eigenlijk? Vind jij ze aanstootgevend?

16 Niet alleen Streuvels schreef over de streek waar hij woonde, maar ook heel wat andere auteurs schreven zogenaamde 'heimatliteratuur'. Gebruik de computer om een fragment te beluisteren over een streek naar je keuze. Spreekt de tekst je aan?

Leven tussen waarheid en leugen, de troosteloze leugen van het menselijk woord.

A Opdrachten

29 Vind je in een van de vorige periodes sterk hierop gelijkende teksten terug?

30 Welke boodschap zou de dichter willen overbrengen?

In: Remy C. van de Kerckhove, *Een kleine Ruïnemuziek*, 1949.

Remy C. van de Kerckhove: *Een scenario voor een experimentele film*, 1951.

B Opdrachten

17 Zoek de tekeningen die gemaakt werden bij 'Een kleine ruïnemuziek'. Vind je ze passend bij de tekst?

18 Ook wat betreft de 'covers' is er een hele vernieuwing in deze periode. Beschrijf een aantal covers. Zie jij een verband met de vernieuwde poëtica?

Ik ben niet, ik ben niet dan in uw aarde

A Opdrachten

Tonijn

Ik keerde langs de Naarstigheidsstraat huiswaarts om de hoofdstraat te kunnen vermijden, want ze zouden daar weer achter die winderige hoek hebben gestaan om mijn papieren na te kijken. Niet dat ik niet in orde was, verre van daar, maar ik walgde te geweldig, ik zou weer niet kunnen eten als ik hen ontmoet had. En door de Naarstigheidsstraat komende zag ik de vrouw van Vieze in het deurgat staan, en ik hoorde haar schreeuwen naar de vrouw van Alfred, die met een stofvod in de hand boven door het open raam hing: dat er weeral geen melk was en wat ze dan haar jongen voeren moest, op een eitje hebben ze ook al geen recht meer. En ze keek woest naar mij, net of heel die oorlog mijn fout was. De vrouw van Alfred schreeuwde van door het bovenraam een en ander terug, iets over de Duitsers: dat ze dan nog liever een grijze zag dan een zwarte. En dat was tot mij, want ze verdacht mij ervan een Duitsgezinde te zijn omdat ik in de buurt mijn mond hield als het over de oorlog ging. Maar de vrouw van Vieze kon het niets schelen, ze dacht alleen maar aan haar jongen die ten onder kwamen en ze stak de vuisten in de heupen om te roepen: wil ik u wat zeggen, wil ik...

Doch daar was de kakschool uit en de zoon van Vieze, samen met mijn zoon, kwamen van achter de hoek met de armen opengespreid als de vleugels van een vlieger. En terwijl het zoontje van Vieze bommen liet vallen op de openbare schuilplaats – die vol water stond en waar toch geen mens zou willen inkruipen – terwijl bootste mijn zoontje de sirene na. Hij kon het verdomd goed, pas stond zijn schreeuwmuil open of daar gingen al een deur of twee open en staken de mensen hun luisterende oren naar buiten. M m moe zei het zoontje van Vieze, dat niet al te best spreken kon, d d deze nanoen een kroes, we krijgen t t tonijn. En met haar stofvod in de hand lachte de vrouw van Alfred tot ze pijn kreeg. Ik greep mijn zoontje bij de hand en ging zelf lachend naar huis. Maar ook hij zei: pa, deze nanoen krijgen we tonijn op school. Konijn, verbeterde ik, ge moet de jongen van Vieze niet nabootsen, hij kan niet al te best spreken. Maar thuis tegen zijn moeder zei hij weer tonijn, en ook mijn vrouw lachte onbedaarlijk. Konijn, zei ze, k k konijn.

O heel de buurt trok in de nanoen met de kinderen naar school, Vieze droeg zelfs in zijn blauwbetatoueerde handen een witte kom: met dat ik in Duitsland niet wil werken, zei hij. En in dat zinnetje stak van alles, dat hij honger had en dat men hem verontschuldigen moest als hij zijn kinderen wat ging helpen met konijn te eten. Maar om de waarheid te zeggen, Vieze had nog nooit gewerkt, noch in Duitsland noch in België, en hij zou dat waarschijnlijk wel nooit doen, hij bedelde liever. Doch wat hij nu bij de boeren (die meestal Duitsgezind waren, zei hij) ophaalde, dat was ook niet om over te stoefen. En toch nooit eens konijn, zie hij al kijkend naar het poortje van de school en zijn kom nu eens onder deze arm en dan weer onder de andere stekend. Daar kwamen de kinderen buiten met hun kroes voor zich uitgestoken en ja het was wel degelijk tonijn t t tonijn. Vieze keek er naar en zei: het is dan godomme nog een soort vis die ik niet lust.

LAK AAN EEN VADERLAND *al is heel de wereld nu belgischgezind. Ik ben maar een mens die verlangt naar een beetje eten op tafel en wat kolen in de kachel, die verlangt naar de warmte van een bed en het lijf van de vrouw en de ogen van het kind, die zich niet de navel van de wereld voelt maar een mens onder de mensen, die de mensen liefheeft* EN NIET DE VADERLANDEN.

Fragment uit: Louis Paul Boon,
Mijn kleine oorlog, 1947.

31 Boon wilde een 'seismograaf' zijn van zijn tijd. Wat zou hij daarmee bedoelen?

32 Vind je hiervan sporen terug in het fragment?

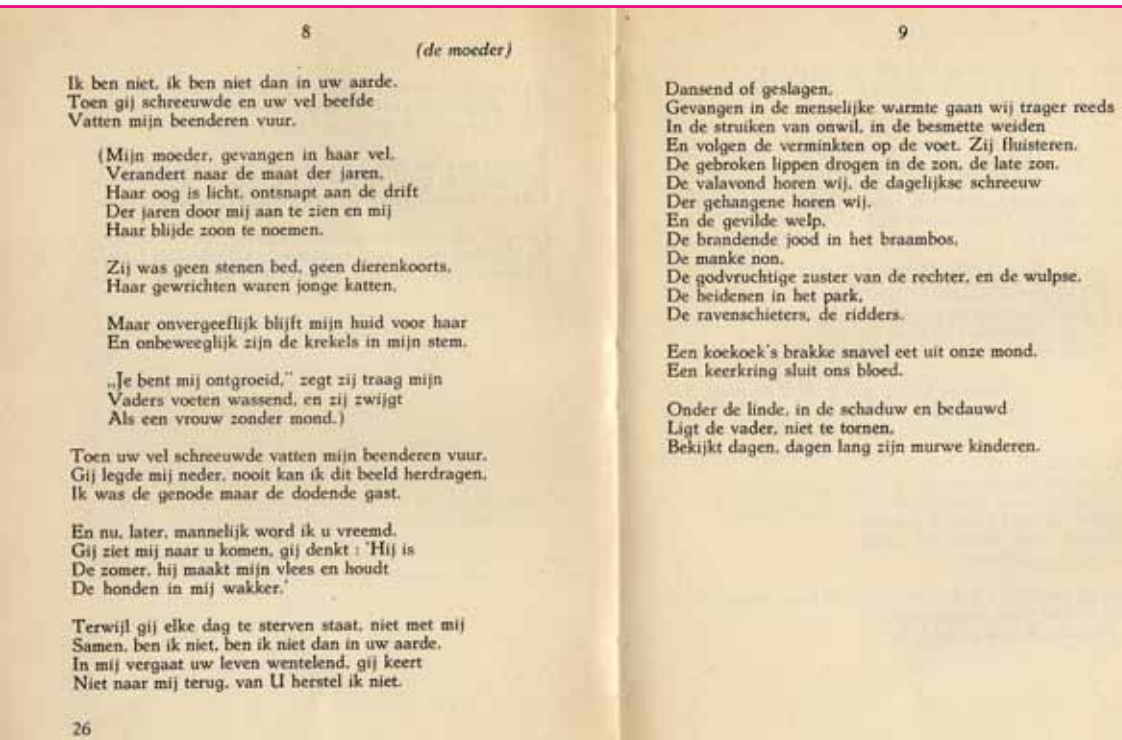
Ik heb niet vergeten, gemene meid,
die rode blouses draagt en vuile poeder,
dat je vannacht riep om je moeder.
Je droomde waarschijnlijk, gemene meid.

Je wijde ogen hebben me niet verleid,
je verlepte vlees noch je geverfd gezicht.
Ik kwam tot je in't vale licht
met spot en angst, gemene meid.

Je bent heel jong, gemene meid.
Had je, verleden jaar, geen vlechten op school
nu lach je hees en drinkt vitriool.
Je bent de hoer, de slet, altijd bereid.

Jou treft geen blaam of geen verwijt
van de rijkere hoeren en heren.
Want niemand kent van je ziel te ontberen
en weet wat je lijdt gemene meid.

Hugo Claus, niet
gepubliceerd gedicht

33 In beide gedichten schetst Claus het beeld van een vrouw. Welke metaforen of symbolen gebruikt hij daarvoor?

34 Vind jij dit toegankelijke poëzie? Waarom wel/niet?

B Opdrachten

19 Beide auteurs hebben ook grafisch werk afgeleverd. Welk werk vind jij het meest interessant en waarom?

20 Beiden stellen ook de morele standpunten van die tijd in vraag.
a) Boon had een fenomenale feminatheek. Wat was dat?

b) Claus werd veroordeeld voor zedenschennis. Waarom?

*In nachten, nat en donker,
was ik alleen
en mijn stem hoorde
niemand.*

A Opdrachten

Schuldbekentenis

Ja, ik geef het toe, ik beken het openlijk:
mijn lichaam was altijd een toren zonder uitkijk.
Ik heb hem steen voor steen in folianten gepend
ik heb mij geplooid naar de tijd en de trend.

De stenen die ik uit de wand verwijderd heb
zijn de woorden waar ik dit gedicht mee schep;
ik kijk naar de wereld waarin gij woont
en al zie ik onscherp en ben ik vreselijk stoned

er is iets dat mij niet ontgaan kan:
mijn toren is gebouwd in mijn eigen toren.
Ik weerhield mijn lijf niet in de groei tot man
maar ik zaag geduldig aan de pijlers die mij schoren.

Het lijkt niet erg duidelijk misschien
mijn keel snoert dicht en mijn tong heb ik gebroken
toen ik spreken leerde. Ik heb niemand ontzien.
Ik ben wereld, in mij is onstuitbaar de doodsbloem
ontloken.

In: Jotie T'Hooft: *De laatste gedichten*, 1977.

37 Op de foto zit Jotie niet toevallig 'op locatie'. Waarom zou hij deze foto hebben laten nemen?

38 Spreekt het gedicht je aan? Waarom wel/niet?

39 Jotie T'Hooft schrijft over zichzelf. Wat vertelt hij in dit gedicht volgens jou?

B Opdrachten

23 Je kan een aantal typische voorwerpen van Jotie T'Hooft bekijken, en ook een videofragment. Wat heb je gevonden/gezien? Past dat in het beeld dat je tot nu toe van hem had?

24 In deze periode maakt ook nog een ander genre een grote opgang: romans over het koloniale verleden. Wat valt je op bij het bekijken van titels en covers?

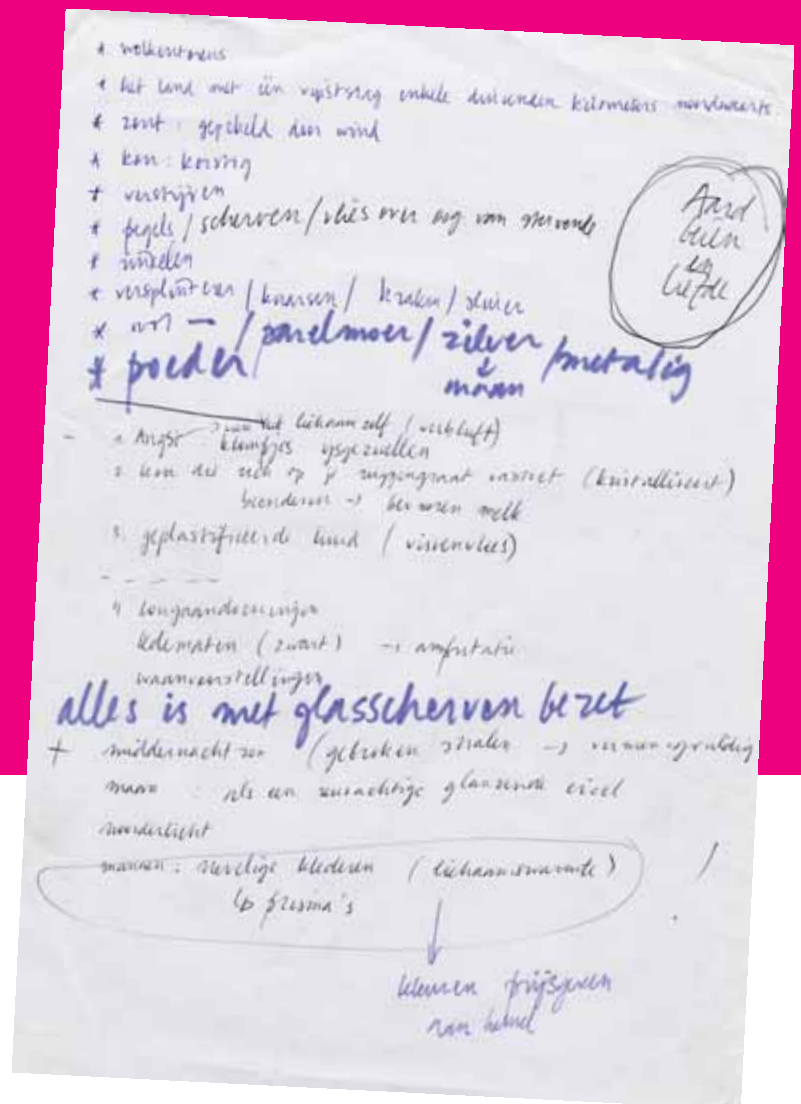
Vandaag heb ik mijn kleren in repen gescheurd. Op elke reep schreef ik zinnen die samen een verhaal vormen. Dit verhaal.

De winter trok zich nergens wat van aan en velde de ene na de andere inwoner. Het menselijk lichaam bleek niet gemaakt te zijn voor dit seizoen. Het malse, bloeddoorlopen vlees schrok; het lichaam rolde zich op, maakte zich klein in de hoop door de kou over het hoofd te worden gezien. Maar die beet zich in hielpezen vast en hees zich op naar de hersenen. Vormde er kristallen. Ijsgezwollen. Hechtte zich aan de ruggengraat. Kristalliseerde. Zaaide er uit naar het beendergestel. Die beenderen van bevroren melk. Je ging de straat op, in kleren die binnen de minuut rond je opgesteven waren als karton. Je legde je hoofd in je nek en uit je mond zag je een nevelige sluier opkringelen, alsof de kou de resterende warmte uit je opzoog. En soms, als de zon als een eierdooier in de lucht hing, vormde zich daar een regenboog, daar tussen je lippen, alsof je tong een prisma was en de kou je verdampende lichaamsvochten in allerlei kleuren brak. Maar je sloot al je mond. Je woorden om die kou te beschrijven, prikten als ijspegels in je tong. Men zegt dat sensaties zoals warmte en kou subjectief zijn. Vergeet het. Warmte en kou zijn lichamenlijk. En je lichaam gehoorzaamt aan wetten die je slechts na lange concentratie en door onmenselijke discipline naar je hand kunt zetten. Maar we hadden nooit geleerd met die wetten om te gaan, en wat belangrijker was: we hadden niet de tijd gekregen om op de kou te reageren. Onze geest vroom samen met ons lichaam dicht.

De winter zette zich door. Tastte de spieren aan, tot beenderen bedekt waren met wit vissenvlees. Plastificeerde de huid. Liet de haren verbleken. Veranderde de ogen in knikkers. Er waren nauwelijks nog mensen te vinden die niet bevroren waren. Zo zeldzaam waren we dat we, als we de de straat al opdurden, onmiddellijk omringd werden door verkleumden die ons het laatste restje warmte probeerden te ontfutselen.

Rilaanvallen.

- Klappertanden.
- Longaandoeningen.
- Ademnood.
- Zwarte tenen, vingers, neuzen.

A Opdrachten

40 Hierboven zie je de schetsmatige opzet en de uitwerking van hetzelfde fragment. Welke passages vind je terug in de schets?

41 Spreekt deze schrijfstijl je aan?

ANTWERPEN - Alle Vlaamse schrijvers die in de jaren tachtig en negentig een boek publiceerden, krijgen binnenkort een brief in de bus, met het verzoek om een handschrift, een foto of een inspirerend object uit te lenen aan het AMVC-Letterenhuis. Een royale greep uit dat rariteitenkabinet wordt de uitsmijter van een nieuwe tentoonstelling over twee eeuwen Vlaamse letteren, die op 16 oktober de deuren opent.

Uit: De Standaard, 5 februari 2004.

B Opdrachten

25 Zoek zelf iets uit wat je wil bekijken. Kies een cover, een foto, een fragment of iets anders. Schrijf kort op waarom je die keuze gemaakt hebt.

26 Bekijk een aantal nestkastjes in het 'rariteitenkabinet'. Begrijp je de link tussen de uitgestalde voorwerpen en het werk van de auteur? Geef een paar voorbeelden.

27 In een beeldfragment krijg je een overzicht van een aantal literaire manifestaties. Welke heb je gezien? Ben je er zelf al ooit geweest/van plan dat ooit te doen? Waarom wel/niet?